

Investigating the Impact of Electronic and Digital Devices on the Development of Language Cognitive and Motor Skills of Children and Toddlers: A Case Study in Health Centers of Tehran University of Medical Sciences

Fadaei N¹, Dadgar H², Moinafshar A³, Dargahi H⁴, Shariatpanahi Gh⁵, Ezzatifard A⁶, Ebrahimi Nik H⁷

- 1- Associate Professor, Family Medicine, Preventive Medicine and Public Health Research Center, Psychological Health Research Institute, Department of Community and Family Medicine, School of Medicine, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
- 2- Assistant Professor, Department of Speech Therapy, School of Rehabilitation, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
- 3- Assistant Professor, Department of Pediatrics, School of Medicine, Ziaian hospital, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
- 4- Professor, Health management, Department of Policy and Economics, School of Public Health, Health Information Management Research Center, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
- 5- Assistant Professor, Department of Pediatrics, School of Medicine, Bahrami Hospital, Tehran University of medical sciences, Tehran, Iran.
- 6- Ph.D Student in Health Disaster and Emergencies, Department of Health Disaster and Emergencies, School of Management and Medical information, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.
- 7- Assistant professor, Department of Radiology, School of Medicine, AJA University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Abstract

Received: 2023.12.21 Accepted: 2024.08.29

Purpose: In the recent years, the age of children and toddlers which use electronical and digital devices, for example televisions, is decreased. As a result, long time exposure to these devices cause impact on cognitive and language and motor skills of children and toddlers leading to concern among their parents. Therefore, this study was aimed to investigate the determination of electronical devices impact on development of language, cognitive and motor skills of children and toddlers in health centers of Tehran University of Medical Sciences.

Methods: This research was a cross- section and analytical study conducted in health centers of Tehran University of Medical Sciences at 2020-2021. This research community was 306 children and toddlers between 18 to 30 months old. The research sample was determined by Krejcie & Morgan table based on inclusion criteria's and random allocation during different days. The research tools of this research were demographic, ASQ questionnaire and McArthore words inventory which their face and content validity and reliability was confirmed. The data analyzed by SPSS software and person regression test.

Results: We observed no regression between duration use of television and the other electronic device and the age groups of children and toddlers. Also, there was negative regression showed between motor skills of children and toddlers and their age groups ($P=0.004$, $r=-0.979$). Although, the negative regression between 20, 27, and 30 age groups of children and toddlers and duration of parent's employment, ($P=0.031$, $r=0.833$, $P=0.002$, $r=0.988$, $P=0.045$, $r=0.767$) and positive regression between cognitive and motor development of children and toddlers and their parent's education ($P=0.041$, $r=0.568$, $P=0.002$, $r=0.988$, $P=0.045$, $r=0.767$).

Conclusion: As a result, long time exposure to television and digital devices, job status and educational level of parents impressed evolutionary area of their children and toddlers. Therefore it is necessary to create limitation on using these types of devices, and the presence of parents with their children and reducing the duration of their employment and having high education have positive impression on their cognitive mental and motor development.

Keywords: Digital and electronic supplies, Motor and cognitive and language abilities, Children and toddlers, Parents, Health centers

Corresponding Author: Hossein Dargahi

Email: hdargahi@sina.tums.ac.ir ORCID: 0000-0003-1093-6059

Copyright © 2023 Mashhad University of Medical Sciences. This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

► Please cite this article as: Fadaei N, Dadgar H, Moinafshar A, Dargahi H, Shariatpanahi Gh, Ezzatifard A, Ebrahimi Nik H. Investigating the Impact of Electronic and Digital Devices on the Development of Language Cognitive and Motor Skills of Children and Toddlers: A Case Study in Health Centers of Tehran University of Medical Sciences. *JPSR* 2024; 13(3): 32-42. DOI: 10.22038/JPSR.2024.76278.2578.

بررسی تاثیر وسایل الکترونیکی بر رشد مهارت های زبانی، شناختی و حرکتی کودکان و نوپایان: مطالعه موردی در مراکز بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی تهران

نرگس فدایی^۱، هوشنگ دادگر^۲، آتوسا معین افشار^۳، حسین درگاهی^۴، غزال شریعت پناهی^۵، اکرم عزتی فرد^۶، حجت ابراهیمی نیک^۷

هدف: در سال های اخیر سن کودکان استفاده کننده از وسایل دیجیتال و رسانه های تصویری مانند تلویزیون با کاهش همراه است. مواجهه طولانی با این وسایل می تواند بر رشد شناختی، زبانی و مهارت های حرکتی کودکان و نوپایان تاثیرگذار باشد. لذا این مطالعه با هدف تعیین و تاثیر استفاده از وسایل الکترونیکی بر رشد مهارت های زبانی، شناختی و حرکتی کودکان و نوپایان در مراکز بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد.

روش بررسی: مطالعه حاضر از نوع تحلیلی بود که به صورت مقطعی در طول سال های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ در مراکز بهداشت جنوب، شهرری و اسلام شهر دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد. جامعه پژوهش در این مطالعه شامل تعداد ۳۰۶ کودک در گروه های سنی ۱۸ ماه تا ۳۰ ماه بود. تعیین حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از روش Krejcie & Morgan به تعداد ۱۶۹ نفر در ۶ گروه سنی، انجام شد. ابزار این پژوهش را پرسشنامه های رشد کودک (ASQ) و فهرست واژگان MacArthur-Bates تشکیل می داد که روایی صوری و محتوی آن تایید گردید. پیش از انجام آزمون های آماری، نرمال بودن داده ها با استفاده از آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف (Kolmogorov-Smirnov; KS) در سطح خطای ۰/۰۵ > p تایید شد. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون همبستگی پیرسون (Pearson Correlation) تحلیل گردید.

یافته ها: بین مدت زمان استفاده از وسایل الکترونیکی و مشاهده تلویزیون در گروه های سنی مختلف، تفاوت معنی داری مشاهده نشد. هم چنین بین رشد حرکات ظریف و درشت، رشد ارتباطی و مهارت زبانی و رشد شخصیتی- اجتماعی کودکان و نوپایان در گروه سنی ۱۸ ماهه با استفاده از وسایل الکترونیکی همبستگی معکوس گزارش گردید ($r = -0/979$ و $p = 0/004$). از سوی دیگر بین گروه های سنی ۲۰، ۲۴، ۲۷ و ۳۰ ماه کودکان و نوپایان با مدت زمان اشتغال والدین همبستگی معکوس به دست آمد ($r = -0/767$ و $p = 0/045$ و $r = 0/988$ و $p = 0/002$ و $r = -0/833$ و $p = 0/031$). بین میزان تحصیلات والدین با رشد رفتار شخصی، اجتماعی و شناختی و حرکتی کودکان در سنین ۲۷ و ۳۰ ماهگی نیز همبستگی مثبت نشان داده شد ($r = 0/767$ و $p = 0/045$ و $r = 0/988$ و $p = 0/002$ و $r = 0/568$ و $p = 0/041$).

نتیجه گیری: سه عامل تماشای تلویزیون استفاده از وسایل الکترونیکی، وضعیت اشتغال و میزان تحصیلات والدین بر روی حیطه تکاملی کودکان و نوپایان در گروه های سنی مختلف تاثیرگذار است. لذا محدودیت در زمینه استفاده کودکان و نوپایان بویژه در سنین زیر ۲۴ ماه از این نوع وسایل و حضور والدین در کنار کودکان و نوپایان خود و کاهش مدت زمان اشتغال آن ها و کسب آموزش های به روز و متناسب، بر رشد حرکتی، ذهنی و شناختی کودکان و نوپایان تاثیر به سزایی دارد.

کلمات کلیدی: وسایل الکترونیک و دیجیتال، مهارت های زبانی و شناختی و حرکتی، کودکان و نوپایان، والدین، مراکز بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی تهران

نویسنده مسئول: حسین درگاهی، hdargahi@sina.tums.ac.ir ORCID: 0000-0003-1093-6059

آدرس: تهران، خیابان پورسینا، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

۱- دانشیار مرکز تحقیقات پزشک خانواده، پزشکی پیشگیری و بهداشت عمومی، انستیتو تحقیقات سلامت روان، بخش پزشکی خانواده و جامعه، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

۲- استادیار گروه گفتاردرمانی، دانشکده توانبخشی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

۳- استادیار گروه اطفال، دانشکده پزشکی، بیمارستان ضیائیان، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

۴- استاد گروه مدیریت، سیاست گذاری و اقتصاد بهداشت، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات مدیریت اطلاعات سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

۵- استادیار گروه اطفال، دانشکده پزشکی، بیمارستان بهرامی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

۶- دانشجوی دکتری سلامت در بلایا و فوریت ها، گروه سلامت در بلایا و فوریت ها، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، تهران، ایران
 ۷- استادیار گروه رادیولوژی، دانشکده پزشکی، دانشگاه ارتش جمهوری اسلامی ایران، تهران، ایران

مقدمه

امروزه با رشد تکنولوژی، رسانه های تصویری و بازی های رایانه ای نقش مهمی را در زندگی کودکان بازی می کنند و سن استفاده از وسایل الکترونیکی بویژه تلویزیون کاهش یافته است؛ به گونه ای که کودکان کم سن تر زمان بیشتری را برای تماشای تلویزیون صرف می کنند (۱). نتیجه این مواجهه طولانی در سن کم می تواند بر رشد شناختی، زبانی و پیشرفت مهارت های حرکتی کودکان تاثیرگذار باشد (۳، ۲). اگرچه نتایج مطالعات مختلف نشان دهنده تاثیر مثبت و گاه منفی این وسایل با توجه به نوع کاربرد آن ها بر رشد زبانی و شناختی کودکان است (۴-۶). علاوه بر این، با توسعه سریع بازی های رسانه ای، بسته های یادگیری، و برنامه های آموزشی برای کودکان خردسال، زمان استفاده از وسایل دیجیتال به طور فزاینده ای در حال افزایش است (۷). بنابراین، افزایش مدت زمانی که کودکان زیر شش سال با وسایل دیجیتال و تلویزیون سپری می کنند، نگرانی هایی را در مورد تاثیر این فناوری ها بر سلامت کودکان و نوپایان در حال رشد ایجاد کرده است (۹، ۸). از سوی دیگر، فراگیری مهارت زبانی از طریق قرار گرفتن در شرایطی است که زبان به طور ناخودآگاه و به واسطه قرارگیری در محیط، رشد می یابد. کودکان بدون تعامل با والدین خود و بدون استفاده از زبان در زندگی روزمره، مهارت زبانی خود را کسب نخواهند کرد، حتی اگر بیشترین زمان خود را صرف سرگرم شدن با رسانه های الکترونیکی کنند (۱۰).

با وجود این، پژوهش های انجام شده، نشان دهنده دیدگاه هایی متفاوت در زمینه تاثیر بازی های الکترونیکی و برنامه های تلویزیونی بر رشد ذهنی، گفتاری و یادگیری کودکان است، لذا اثرات مثبت یا منفی وسایل الکترونیکی نیز بر رشد مهارت های گفتاری و شناختی کودکان با یکدیگر تناقض دارد (۱۱، ۱۲).

افزون بر این، تاثیر مدت زمان استفاده از رسانه های تصویری، مانند تماشای تلویزیون بر رشد زبانی کودکان نیز چندان واضح نیست. مطالعات اخیر نشان داده است برخی برنامه های تلویزیونی مرتبط با کودکان و نوپایان نسبت به دیگر برنامه ها با واژگان بیشتر و نمرات زبان بیانی بالاتری

برخوردار است (۱۳).

علاوه بر این، تفاوت های فرهنگی نیز در میان کشورها می تواند بر موضوع قرار گرفتن کودکان در معرض رسانه را تحت تاثیر قرار می دهد. به طور مثال، انجمن اطفال آمریکا توصیه هایی را به والدین جهت محدود کردن کودکان و نوپایان خود جهت استفاده از رسانه های الکترونیکی ارائه می دهد. اگرچه به نظر می رسد آموزش کودکان و نوپایان در فرهنگ های مختلف از طریق رسانه های الکترونیکی با موفقیت همراه است و با افزایش سن اطفال این موفقیت کامل می شود (۱۴).

روش های متنوع انجام نظرسنجی از طریق والدین، تعداد کم مطالعات اپیدمیولوژیکی، عوامل محیطی، ویژگی های شخصیتی کودکان و عوامل مربوط به والدین کودکان، محدودیت هایی را در خصوص تاثیر وسایل الکترونیکی بر روی رشد شناختی و زبانی ایجاد کرده است (۱۵). اگرچه نتایج اکثر مطالعات انجام شده نشان می دهد رشد ذهنی کودکان به منظور ادراک و شناسایی وسایل دیجیتال، از جمله تلویزیون از حدود سن ۲ سالگی شروع می شود که آن هم به افزایش سن کودکان و نوپایان و نقش والدین در زندگی آنها و با رفتار اجتماعی محل زندگی بستگی دارد (۱۶). با وجود این، Fosler و Guyend (۱۷) اعتقاد دارند تماشای تلویزیون برای کودکان زیر ۲ سال تاثیر منفی بر روی یادگیری زبانی و عملکرد اطفال دارد، اما برای کودکان پیش دبستانی تماشای تلویزیون هم تاثیر منفی و هم تاثیر مثبت را بر رشد ذهنی کودکان نشان می دهد (۱۷).

Adams و همکاران (۱۸) نیز در یک مطالعه مروری حیطه ای اعلام کردند تنها یک مقاله ارتباط اثرات فناوری- های تصویری را بر روی رشد ذهنی کودکان گزارش کرده است، در حالی که در دیگر مطالعات انجام شده ارتباطی بین رشد ذهنی نوزادان و کودکان زیر ۲ سال در مواجهه با ابزارهای دیجیتال تصویری مانند تلویزیون گزارش نشده است. با وجود این، Ahmad Ibrahim Zahra و Alanazi (۱۹) شواهدی ارائه کردند دال بر اینکه تماشای بیش از حد تلویزیون و دیگر وسایل دیجیتال (بیش از دو ساعت در روز) باعث بروز ناهنجاری خودمدیریتی و رفتارهای

قرار گرفت. خندقی و همکاران (۲۱) نیز در مطالعه خود با استفاده از روش آزمون- بازآزمون، پایایی این پرسشنامه را برابر ۰/۹۲٪ و با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۶/۲٪ گزارش کردند.

دیگر ابزار پژوهش در این مطالعه، پرسشنامه رشد کودک (Ages and Stages Questionnaire; ASQ) یا (ASQ3TM) بود که در سال ۲۰۰۹ توسط Squires و همکاران (۲۲) در دانشگاه Oregon طراحی گردید. در کشور ایران نیز شهسواری و همکاران (۲۳) در یک مطالعه هم گروهی توانستند از پرسشنامه مزبور جهت بررسی روند تحول روان شناختی و حرکتی کودکان از یک ماهگی الی ۶۰ ماهگی را در حیطه های ارتباط، حرکات درشت، حرکات ظریف، توان حل مساله و رفتارها و مهارت های شخصی- اجتماعی استفاده کنند. در مطالعه مزبور روایی صوری، محتوی و روایی سازه این پرسشنامه و هم چنین پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۹٪ تعیین گردید (۲۳).

پیش از انجام آزمون های آماری، نرمال بودن داده ها با استفاده از آزمون کولموگوروف- اسمیرنوف (Kolmogorov-Smirnov; KS) در سطح خطای (۰/۰۵ > p) مورد تایید قرار گرفت. داده های بدست آمده با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون همبستگی پیرسون (Pearson Correlation) تعیین گردید. لازم به ذکر است، روش های رگرسیونی، امکان کنترل نقش بیش از یک عامل مخدوش کننده را در اختیار دارد. هر چند که اضافه کردن تعداد مخدوش کننده ها مستلزم افزایش حجم نمونه است. بنابراین محدودیت روش رگرسیون در مقایسه با سایر روش ها مانند روش طبقه بندی و سایر روش های کنترل کننده مخدوش کننده ها، کمتر است (۲۴).

یافته ها

نتایج تعیین همبستگی گروه های مختلف سنی ۱۸ تا ۳۰ ماه کودکان و نوپایان با استفاده از پرسشنامه فهرست تکامل برقراری ارتباط MacArthur- Bates در فرم های یک و دو با مدت زمان استفاده از وسایل الکترونیکی و تماشای تلویزیون در جدول ۱ نشان داده است.

نتایج حاصل از جدول ۱ با استفاده از امتیاز پرسشنامه Mac Arthur-Bates از نظر حیطه های ارتباطی نشان می دهد در گ روه سنی ۱۸ ماه و ۲۰ ماه بین مدت زمان

خاص و لجبازی در اوایل دوران کودکی می شود. بنابراین دلیل اصلی انجام پژوهش حاضر بررسی نقش و تاثیر وسایل الکترونیکی بر روی سلامت ذهنی و جسمی کودکان و نوپایان در سنین رشد است. لذا مطالعه حاضر با هدف تعیین تاثیر مدت زمان مواجهه با وسایل الکترونیکی ارتباطی بر رشد مهارت زبانی، شناختی و حرکتی کودکان ۱۸ تا ۳۰ ماهه در مراکز بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد.

روش بررسی

مطالعه حاضر از نوع تحلیلی بود که به صورت مقطعی در سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ در مراکز بهداشت جنوب، شهری و اسلامشهر علوم پزشکی تهران انجام شد.

جامعه پژوهش در این مطالعه تعداد ۳۰۰ کودک ۱۸ تا ۳۰ ماهه در ۶ گروه سنی ۱۸، ۲۰، ۲۲، ۲۴، ۲۷ و ۳۰ ماهه بود. حجم نمونه در این پژوهش با روش Krejcie و Morgan با توجه به معیارهای ورود و بر اساس تخصیص تصادفی در روزهای مختلف سال به تعداد ۱۶۹ نفر محاسبه گردید. معیارهای خروج از مطالعه شامل ابتلا به هر گونه بیماری نورولوژیک مانند اختلالات تکاملی، تشنج، کم شنوایی، نابینایی، ناشنوایی، وجود دوزبانگی، فوت یا متارکه والدین از یکدیگر، مصرف داروهای نورولوژیک، و تولد زودرس یا نارس بود. معیارهای ورود به مطالعه نیز شامل تمایل به مشارکت والدین کودکان ۱۸ تا ۳۰ ماهه در ۶ گروه سنی ۱۸، ۲۰، ۲۲، ۲۴، ۲۷ و ۳۰ ماهه در مطالعه باخذ فرم رضایت آگاهانه از آن ها بود.

ابزار پژوهش حاضر فهرست تکامل برقراری ارتباط کودکان MacArthur- Bates بود که در دو فرم یک و دو بود که مجموعه ای از سوالات درباره برقراری ارتباط و زبان کودک است و توسط والدین تکمیل شد. این پرسشنامه جهت جمع آوری اطلاعات پیرامون چگونگی رشد طبیعی زبان و بررسی میزان تفاوت های بین فردی کودکان بکار می رود که برای سه گروه سنی طراحی شده است. روایی این پرسشنامه در مطالعه مختاری و همکاران (۲۰) با استفاده از تعداد ۱۰ نفر از متخصصین آسیب شناسی زبانی و کلامی و شاخص روایی محتوایی (Content Value Index; CVI) برابر ۰/۷۰٪ و نسبت روایی محتوایی (Content Value Rate; CVR) برابر ۰/۶۲٪ و هم چنین پایایی آن با بهره برداری از روش آلفای کرونباخ (Cronbach's alpha) برابر ۰/۷۵٪ مورد تایید

جدول ۱: تعیین همبستگی بین گروه های مختلف سنی کودکان و نوپایان با استفاده از وسایل دیجیتالی

گروه سنی (ماه)	استفاده از وسایل الکترونیکی		تماشای تلویزیون	
	r	p-مقدار	r	p-مقدار
۱۸	-۰/۵۴۵	۰/۰۰۹	-۰/۹۷۹	۰/۰۰۴
۲۰	-۰/۹۶۷	۰/۰۰۶	۰/۷۴۳	۰/۰۴۸
۲۲	-۰/۵۸۷	۰/۰۷۹	۰/۲۲۶	۰/۱۷۴
۲۴	۰/۷۱۰	۰/۰۵۴	۰/۵۳۹	۰/۰۸۹
۲۷	۰/۱۴۶	۰/۲۰۹	-۰/۹۶۲	-۰/۰۰۷
۳۰	۰/۳۷۴	۰/۱۲۸	۰/۶۳۲	۰/۰۶۹

پدران ($r=0/801$, $p=0/037$) و اشتغال مادران ($r=0/788$, $p=0/041$) دارد. هم چنین در سنین ۲۰ ماهگی همبستگی معکوس بین مدت زمان اشتغال مادر با برقراری ارتباط ($r=0/42$, $p=0/042$) و بین مدت زمان اشتغال پدر با توانایی حل مساله ($r=0/22$, $p=0/012$)، در سن ۲۲ ماهگی همبستگی مستقیم بین مدت زمان اشتغال مادر با حرکات درشت ($r=0/45$, $p=0/045$) و بین مدت زمان اشتغال پدر با رفتار شخصی- اجتماعی ($r=0/22$, $p=0/022$) و همبستگی معکوس با حرکات ظریف ($r=0/03$, $p=0/003$) مشاهده شد.

با توجه به نتایج جدول ۳ مشخص شد که حیطة تکاملی کودکان و نوپایان در سن ۱۸ ماه با تحصیلات مادر ($r=0/568$, $p=0/041$)، در سن ۲۴ ماه با تحصیلات پدر ($r=0/988$, $p=0/002$) و در سن ۳۰ ماه با میزان تحصیلات پدر همبستگی مثبت دارد ($r=0/767$, $p=0/045$).

دیگر نتایج بدست آمده در ارتباط با انواع حیطة تکاملی کودکان و نوزادان با میزان تحصیلات والدین نشان داد در سن ۲۰، ۲۲، ۲۴، ۲۷ و ۳۰ ماه همبستگی مثبت بین این دو متغیر مشاهده می شود.

بحث و نتیجه گیری

نتایج بدست آمده از مطالعه حاضر نشان داد بین مدت زمان استفاده از وسایل الکترونیکی و تماشای تلویزیون با رشد زبانی، شناختی و حرکتی کودکان و نوپایان تا سن ۲۲ ماهگی با همبستگی معکوس و معنی داری همراه است. هم چنین همبستگی معکوس و معنی داری بین حیطة تکاملی (برقراری ارتباط و توانایی حل مساله) در گروه های سنی

استفاده از وسایل الکترونیکی و تماشای تلویزیون با سن کودکان و نوپایان همبستگی معکوس و معنی داری وجود دارد ($r=-0/545$, $p=0/009$) و ($r=-0/979$, $p=0/004$). اگرچه این نوع همبستگی در مورد سایر گروه های سنی مورد مطالعه یافت نشد ($p>0/05$).

دیگر نتایج مطالعه حاضر نشان داد با استفاده از پرسشنامه ASQ در حیطة تکاملی در گروه سنی ۱۸ ماه بین توانایی حل مساله با مدت زمان تماشای تلویزیون ارتباط معکوس و معنی دار دیده می شود ($r=-0/979$, $p=0/004$). اگرچه، در گروه سنی ۲۰ ماه، توانایی حل مساله و برقراری ارتباط با تماشای تلویزیون ($r=-0/831$, $p=0/031$)، ($r=-0/845$, $p=0/028$) در کودکان و نوپایان با افزایش همراه است و بالعکس رفتار شخصی- اجتماعی آنها با مدت زمان تماشای تلویزیون همبستگی معکوس دارد ($r=-0/917$, $p=0/015$).

با ملاحظه جدول ۲ مشخص شد که حیطة تکاملی کودکان و نوپایان در سن ۲۲ ماهگی همبستگی معکوس با مدت زمان اشتغال مادران دارد ($r=-0/833$, $p=0/031$). هم چنین این نوع همبستگی در سنین ۲۴ ماهگی ($r=0/988$, $p=0/002$) به صورت مستقیم و در سن ۳۰ ماهگی ($r=-0/767$, $p=0/045$) به صورت معکوس با اشتغال پدران مشاهده شد.

دیگر نتایج بدست آمده در مطالعه حاضر برگرفته از پرسشنامه ASQ نشان داد رفتار شخصی- اجتماعی کودکان و نوپایان در سن ۱۸ ماهگی همبستگی مستقیم با مدت زمان اشتغال مادران ($r=0/938$, $p=0/011$) و حرکات درشت آن ها همبستگی معکوس با مدت زمان اشتغال

جدول ۲: تعیین همبستگی بین حیطة تکاملی گروه های

مختلف سنی کودکان و نوپایان با شرایط کاری والدین

گروه سنی (ماه)	مدت زمان اشتغال پدر		مدت زمان اشتغال مادر	
	r	p- مقدار	r	p- مقدار
۱۸	۰/۲۲۷	۰/۱۱۲	۰/۷۷۸	۰/۰۴۱
۲۰	۰/۱۶۷	-۰/۲۴۶	۰/۲۷۱	۰/۰۶۷
۲۲	۰/۰۷۴	۰/۶۰۹	-۰/۸۳۳	۰/۰۳۱
۲۴	۰/۰۰۲	۰/۹۸۸	۰/۷۱۶	۰/۰۵۳
۲۷	۰/۲۳۸	۰/۲۳۸	-۰/۵۸۸	۰/۰۷۹
۳۰	۰/۰۴۵	-۰/۷۶۷	-۰/۲۱۲	۰/۱۸۰

جدول ۳: تعیین همبستگی بین حیطة تکاملی گروه های

مختلف سنی کودکان و نوپایان با سطح سواد والدین

گروه سنی (ماه)	تحصیلات پدر		تحصیلات مادر	
	r	p- مقدار	r	p- مقدار
۱۸	۰/۲۲۷	۰/۱۳۲	۰/۵۶۸	۰/۰۴۱
۲۰	۰/۱۶۷	-۰/۲۴۶	۰/۲۷۱	۰/۰۶۷
۲۲	۰/۰۷۴	۰/۶۰۹	۰/۳۳۸	۰/۰۳۱
۲۴	۰/۰۰۲	۰/۹۸۸	-۰/۷۱۶	۰/۰۵۳
۲۷	۰/۰۹۷	۰/۲۳۸	۰/۶۵۸	۰/۰۷
۳۰	۰/۰۴۵	۰/۷۶۷	-۰/۲۱۲	۰/۱۸۰

مهم یادگیری نقش دارند. Van del Heuvel و همکاران (۲۷) نیز در یک بررسی مقطعی نشان دادند که ارتباط معنی داری بین استفاده از وسایل الکترونیکی مانند تلفن همراه با ایجاد تاخیر زبانی در کودکان وجود دارد. Sunderajan و Kahere (۲۸) نیز با مطالعه بر روی تعداد ۱۶۵۸ کودک تاثیر استفاده از وسایل الکترونیکی مانند مشاهده تلویزیون را بر روی تاخیر زبانی کودکان و نوپایان اعلام کردند. Stockdale و همکاران (۲۹) با مطالعه بر روی تعداد ۲۶۵ نفر از کودکان و نوپایان دریافتند باید محدودیت هایی را در زمینه استفاده کودکان از رسانه های اجتماعی به ویژه تلویزیون در چند سال اول زندگی آن ها ایجاد کرد. علاوه بر این Hish و همکاران (۳۰) پیشنهاد کردند که کودکان می توانند همراه با عوامل کنترل کننده از ۲۴ ماهگی به بعد به مشاهده تلویزیون بپردازند. اگرچه در سنین زیر ۲ سالگی در مورد تماشای تلویزیون باید محدودیت هایی قائل شد. انجمن کودکان کانادا در سال ۲۰۱۷ مزایا و خطرات بالقوه رسانه

کودکان و نوپایان گزارش شد. به عبارتی هر چه مدت زمان استفاده کودکان و نوپایان از تلویزیون و وسایل الکترونیکی بیشتر شود توانایی حل مساله و رفتار شخصی و اجتماعی آن ها کاهش خواهد داشت. Alloway و همکاران (۲۴) اعلام کردند بیشترین یادگیری لغات و یا اصطلاحاً یادگیری انفجاری واژگان در سنین ۱۸-۲۴ ماهگی در کودکان و نوپایان صورت می گیرد که با نتایج حاصل از مطالعه مشابهت دارد، زیرا تماشای تلویزیون و یا استفاده از وسایل دیجیتال در سنین زیر دو سال به عنوان یک عامل خطر اهمیت ویژه ای پیدا می کند.

اگرچه Taylor و همکاران (۲۵) در کشور انگلیس اعلام کردند بین قرار گرفتن کودکان در معرض صفحه نمایش رسانه با یادگیری تعداد واژگان ارتباط معنی داری ندارد. اما Courage (۲۶) در بررسی تاثیر رسانه های دیداری بر یادگیری کودکان و نوپایان مشخص کرد که رسانه های دیداری بویژه تلویزیون در انحراف استفاده از فرصت های

Stinson و Gottschalk (۳۷) نشان داد مشغله مادران در طی ۵ سال اول زندگی کودکان خود تاثیری بر روی یادگیری و حرکات فیزیکی آن‌ها در میان دختران و پسران ندارد. اگرچه Nomaguchi و Fetto (۳۸) با مطالعه بر روی کودکان ۹ تا ۲۴ ماهه مشخص کردند، مادرانی که ساعات مشغله کاری خود را کاهش داده اند در مقایسه با مادرانی که بصورت تمام وقت کار می کنند، کودکان آنها از رشد فکری و ذهنی بالاتری برخوردار هستند.

بنابراین برنامه های مداخله ای اولیه که به منظور کمک به خانواده های کم درآمد طراحی می شوند، می تواند جایگزین کار کردن مادران در طی سال های اول زندگی کودکان خود شود و موجب ارتقای سلامتی ذهنی آنها گردد. هم چنین شرایط اقتصادی-اجتماعی والدین نیز یک مفهوم چند جانبه در توسعه و رشد و تکامل ذهنی کودکان به شمار می آید. به عبارتی، شرایط نامناسب اقتصادی-اجتماعی مادران و پایین بودن سطح آموزش آنها نیز می تواند بر روی سلامت ذهنی و فیزیکی و پیامدهای آتی آن بر روی عملکرد ذهنی و فعالیت فیزیکی کودکان و نوپایان تاثیرگذار باشد (۳۹).

در نهایت اینکه نتایج مطالعه حاضر نشان داد هر چه میزان تحصیلات پدر و مادر بالاتر باشد حیطة تکاملی کودکان و نوپایان آن‌ها نیز با افزایش همراه است. Warren (۴۰) ارتباط بین میزان تحصیلات والدین را با رفع ناتوانی کودکان قبل از سنین مدرسه نشان داد. در همین ارتباط Knauer و همکاران (۴۱) با مطالعه بر روی تعداد ۶۰۳ نفر از کودکان در سنین ۴-۱۸ ماه در کشور مکزیک اعلام کردند که میزان تحصیلات و پاسخگویی والدین با تحصیلات بالا بر روی رشد و تکامل فکری کودکان و نوپایان خود تاثیر دارد. Sethna و همکاران (۴۲) با مطالعه بر روی کودکان ۳ و ۲۴ ماه نشان دادند توسعه ذهنی و شناختی کودکان در سنین مزبور با میزان تحصیلات پدران آن‌ها همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد؛ بطوریکه این نوع همبستگی از سن ۳ ماهگی آغاز می شود. Bann و همکاران (۴۳) در یک مطالعه طولی بر روی ۲۹۳ نفر از کودکان نشان دادند که میزان تحصیلات بالا در میان والدین کودکان و نوپایان زیر ۳۶ ماه، همبستگی مثبت و معنی داری با رشد فکری و ذهنی آن‌ها دارد. علاوه بر این، میزان تحصیلات مادران از دیدگاه Schady (۴۴) بعنوان یک متغیر پیش بینی کننده در رشد فکری و ذهنی کودکان به حساب می آید. به عبارتی نقش خانواده ها و

های دیداری را بر روی کودکان و نوپایان با تمرکز بر رشد سلامت فیزیکی و روانی و اجتماعی کودکان اعلام کرد که برمبنای آن مشخص شد تماشای بیش از حد تلویزیون (بیش از ۲ ساعت در طول روز)، ارتباط واضحی با مشکلات خود مدیریتی کودکان و نوپایان دارد، به نحوی که آن‌ها رفتارهای خاص همراه با لجبازی را از خود نشان می دهند (۳۱).

در تحلیل به عمل آمده مشخص شد نتایج دیگر مطالعات تا حدود زیادی با نتایج مطالعه حاضر انطباق دارد و مشاهده تلویزیون و استفاده از وسایل الکترونیکی و دیجیتال باید در چند سال اول زندگی برای کودکان و نوپایان با محدودیت همراه باشد.

دیگر نتایج بدست آمده از مطالعه حاضر نشان داد هر چه مدت زمان اشتغال پدران یا مادران بیشتر باشد، حیطة تکاملی کودکان و نوپایان آن‌ها در زمینه رفتار شخصی-اجتماعی، حرکات ظریف و درشت، برقراری ارتباط، و توانایی حل مساله با اختلالات بیشتری همراه است. بنابراین به نظر می رسد حضور والدین و صرف زمان بیشتر در کنار کودکان و نوپایان، تعاملات اجتماعی کودکان و نوپایان را افزایش می دهد و حتی اثرگذاری انجام بازی های الکترونیکی در کنار والدین بیشتر می شود (۳۲). هم چنین تماشای تلویزیون توسط کودکان و نوپایان در کنار والدین منجر به یادگیری بیشتر لغات و در نتیجه با برقراری بهتر ارتباط همراه است (۳۳).

اگر چه Hsin و Felfe (۳۴) در مطالعه خود گزارش کردند تاثیر مدت زمان اشتغال والدین بر روی رشد و تکامل ذهنی کودکان و نوپایان با ابهام همراه است. زیرا اشتغال والدین الزاماً به معنای کاهش صرف وقت والدین با کودکان خود نیست و از سوی دیگر صرف وقت والدین در کنار کودکان و نوپایان خود تنها عامل رشد فکری و ذهنی و حرکات ظریف و درشت آن‌ها نمی باشد. با وجود این، Pennington و همکاران (۳۵) در یک مطالعه مروری اعلام کردند که شواهد و مدارک کافی در مورد تاثیرپذیری آموزش مکالمه کودکان توسط مادران و ارتباط بیشتر با والدین جهت رفع اختلالات کلامی در میان کودکان وجود ندارد. نتایج مطالعه Youngjo و Wander Weele (۳۶) بر روی کودکان یک ساله و ۲۴ ماهه نشان داد شواهد و مدارک مشخصی در خصوص ارتباط اشتغال والدین با عملکرد ذهنی کودکان مشاهده نمی شود. علاوه بر این، نتایج مطالعه

سپاسگزاری

نویسندگان وظیفه خود می دانند تا از همکاری و همیاری مدیران مراکز بهداشت جنوب، شهرری و اسلامشهر و معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی تهران تشکر و قدردانی به عمل آورند. ضمناً نویسندگان این مقاله اعلام می دارند که هیچگونه تعارضی با یکدیگر ندارند.

نقش نویسندگان

نرگس فدایی، هوشنگ دادگر، آتوشا معین افشار: در طراحی پایان نامه، تحلیل اولیه داده ها و نگارش اولیه مقاله. غزال شریعت پناهی، اکرم عزتی فرد و حجت ابراهیمی نیک: هماهنگی، جمع آوری، تحلیل نهایی داده ها. حسین درگاهی: ویرایش نهایی مقاله همراه با انجام اصلاحات حاصل از کامنت های داوران مجله.

منابع مالی

مقاله حاضر برگرفته از پایان نامه پایان دوره تخصصی پزشک خانواده از دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران با کد اخلاق IR.TUMS.MEDICINE.REC.1399.1066 تحت حمایت معاونت آموزشی و تحقیقات و فناوری این دانشگاه قرار دارد.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله اعلام می دارند که هیچ گونه تعارضی با یکدیگر ندارند.

منابع

1. Durta GF, Kanfmann CC, Pretto DB, Albernaz EP. Television viewing habits and their influence on physical activity and children overweight. *J Pediatr* 2015; 91(4): 346-351.
2. Byeon HS, Hong S. Relationship between television viewing and language delay in toddlers: evidence from a Korea national cross-sectional survey. *PLoS One* 2015; 10(3): e0120663.
3. Paulus FW, Joas J, Friedmann A, Fuschlberger T, et al. Familial context influences media usage in 0- to 4-year old children. *Front Public Health*. 2024; 11: 1256287.

والدین با سطوح تحصیلاتی بالا معادل یک موسسه آموزشی برای رشد و تربیت کودکان و نوپایان قلمداد می شود (۴۵). اگرچه شرایط خانوادگی و اجتماعی و اقتصادی خانواده ها و دیگر عوامل از جمله وزن، قد، میزان هموگلوبین خون نیز در رشد و تکامل فکری و ذهنی کودکان و نوپایان نیز تاثیرگذار است.

این مطالعه در نوع خود دارای محدودیت هایی است. از جمله اینکه داده ها از طریق پرسشنامه تکمیل شده توسط والدین به صورت حضوری و یا تلفنی و آنلاین و خودارزیابی به دست آمده است که می تواند نوعی محدودیت به حساب آید. ثانیاً مطالعه حاضر در یک مقطع زمانی و در یک جمعیت خاص انجام شده است که در نتیجه می تواند بر روی نتایج به دست آمده در مقاطع زمانی و مکانی دیگر و با تغییر جامعه پژوهش تغییر یابد. ثالثاً در خصوص تعمیم پذیری نتایج این مطالعه باید با احتیاط قضاوت کرد، زیرا شرایط خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشورهای با درآمد بالا و پایین، با یکدیگر متفاوت است که در نتیجه تعمیم پذیری نتایج به دست آمده را با محدودیت روبرو می کند. لذا به نظر می رسد یکی از پژوهش های بعدی در باب این موضوع می تواند بررسی همبستگی میزان و تاثیر عوامل مختلف پیشگفت در رشد تکاملی کودکان و نوپایان باشد که از طریق مطالعاتی مانند روش معادلات ساختاری (Structural Equation Model; SEM) قابل انجام است.

در مطالعه حاضر مشخص شد که سه عامل تماشای تلویزیون و استفاده از وسایل الکترونیکی و دیجیتالی، وضعیت اشتغال و هم چنین میزان تحصیلات آن ها بر روی حیطه تکاملی کودکان و نوپایان در گروه های سنی مختلف تاثیرگذار است. اگرچه عوامل دیگری از جمله وضعیت خانوادگی، و درآمد اقتصادی خانوارها و حتی رتبه کشورها از نظر درآمد سرانه نیز در این میان نقش دارد. با وجود این، پیشنهاد می شود والدین با دغدغه و حساسیت بالا بر روی تماشای تلویزیون و استفاده از وسایل الکترونیکی و دیجیتالی کودکان و نوپایان خود نظارت داشته باشند و تا آنجا که امکان دارد زمان بیشتری را در کنار کودکان خود سپری کنند تا به رشد فکری، ذهنی و حرکتی آن ها کمک شود. هم چنین از آموزش های لازم در جهت توانمندسازی خود متناسب با تربیت و پرورش کودکان و نوپایان بهره مند شوند.

4. Aishworya R, Cai SH, Chen HY, Phua DY, et al. Television viewing and child cognition in a longitudinal birth cohort in Singapore: the role of mental factors. *BMC Pediatrics* 2019; 19(1): 1-8.
5. Bedford R, Saez DE, Urabian IR, Cheung CH, et al. Toddlers fine motor milestone achievement is associated with early touchscreen scrolling. *Front Psychol* 2016; 7: 1108.
6. Straker L, Abbott R, Collins R, Campbell A. Evidence-based guidelines for wise use of electronic games by children. *Ergonomics* 2014; 57(4): 471-489.
7. Chassiakos V, Radesky J, Christakis D, Moreno MA, et al. Children and adolescents and digital media. *Pediatrics* 2016; 138(5): e20162593.
8. Hosokawa R, Katsura T. Association between mobile technology use and child adjustment in early elementary school age. *PLoS One* 2018; 13(7): e0199959- e0199959.
9. Havorn N, Arnon I. Starting big: the effect of unit size on language learning in children and adults. *J Child Lang* 2020; 48(2): 244-260.
10. Balyasnikova V, Balyasnikova N. (Re) Introducing Vygotsky's thought: From Historical Overview to contemporary psychology. *Front Psychol* 2019; 10: 1515.
11. Lin LY, Cheng RJ, Chen YJ, Chen YJ, Yang HM. Effects of television exposure on developmental skills among young children. *Infant Behav Dev* 2015; 38: 20-26.
12. Linebarger DL, Vaala SE. Screen media and language development in infants and toddlers: an ecological perspective. *Dev Review* 2010; 30: 176-202
13. Roseberry S, Hirsh-Pasek KM, Golinkoff RM. Skype me! Socially contingent interactions help toddlers learn language. *Child Dev* 2014; 85(3): 959-970.
14. Vulchanova M, Baggio G, Cangelosi A, Smith L. Editorial: language development in the digital age. *Front Hum Neurosci* 2017; 11: 447.
15. Clemente-Suárez VJ, Beltrán-Velasco AI, Herrero-Roldán S, Rodríguez-Besteiro S, et al. Digital Device Usage and Childhood Cognitive Development: Exploring Effects on Cognitive Abilities. *Children*. 2024; 11(11): 1299.
16. Anderson DR, Subragmannyam K. Digital screen media and cognitive development. *Pediatric* 2017; 140 (2): S57-S61.
17. Forsler I, Guyand C. Screens, teens, and their brains. Discourses about digital media learning and cognitive development in popular science neuroeducation. *Hearing Media and Technology* 2023.
18. Adams C, Kubin L, Humphrey J. Screen technology exposure and infant cognitive development: a scoping review. *J Pediatr Nurs* 2023; 69: e97-e104.
19. Ahmed Ibrahim Zahra N, Alanazi AA. Digital childhood: the impact of using digital technology on children's health. *IJPRAS* 2019; 8(3): 144-154.
20. Mokhtari R, Kazemi Y, Feizi A, Dale PH. Psychometric properties of the MacArthur- Bates communicative development inventories- (CDI- III) in 30-37 month- old Persian- speaking children. *Archives of Rehabilitation. Journal of Rehabilitation* 2022; 23(3): 372-391
21. Joneghani MS, Kazemi Y, Shirazi Tahereh S. A validation study of gestures section of the MacArthur- Bares communicative inventory (CDI) Infant form for Persian- speaking infants in Isfahan. *MEJDS* 2017; 7: 43. [Persian]
22. Squires J, Bricher D. Age & stage questionnaire, Third Edition (ASQ3TM). Aparent completed child-monitoring system. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing CO; 2009: 70-76.
23. Shahsavari M, Hassanzadeh S, Afroz G, Ebrahimzadeh F. Effects of preterm birth and birth weight on developmental delays of children aged 12-36 months. *Yafte* 2022; 24(2): 30-40. [Persian]
24. Alloway TP, Williams SW, Jones B, Cochrane F. Exploring the impact of television watching on vocabulary skills in toddlers. *Early Childhood Education Journal* 2014; 42(5): 343-349

25. Taylor G, Monaghan P, Westenmann G. Investigating the association between children's screen media exposure and vocabulary size in the UK. *Journal of Children and Media* 2017; 21(1): 1-15.
26. Moriguchi Y, Hiraki K. Neural basis of learning from television in young children. *Trend in Neuroscience and education* 2014; 3(3-4): 122-127.
27. Van del Heuvel M, Julia M, Bankhoff CM, Koroshegyi CH, et al. Mobile device use is associated with expressive language delay in 18-month-old children. *J Dev Behav Pediatr* 2019; 40(2): 99-104.
28. Sundeujan T, Kahere SV. Speech and language delay in children: prevalence and risk factors. *J Family Med Prim Care* 2019; 8(5): 1642-1648.
29. Stockdale L, Holmgren HG, Porter CL, Clifford BN, et al. Varying trajectories of infant television viewing over the first four years of life: relations to language development and executive functions. *J Appl Dev Psychol* 2022; 80(1): 101418.
30. Hish AJ, Wood CT, Howard JB, Fower KB, et al. Infant television watching predicts toddler television watching in a low- income population. *Acad Pediatr* 2021; 21(6): 988-995.
31. Canadian Paediatric Society, Digital Health Task Force, Ottawa, Ontario. Screen time and young children: Promoting health and development in a digital world. *Paediatr Child Health*. 2017; 22(8): 461-477.
32. Sivrikova, N.V., Ptashko, T.G., Perebeynos, A.E. et al. Parental reports on digital devices use in infancy and early childhood. *Educ Inf Technol* 2020; 25: 3957-3973.
33. Bleakley A, Jordan AB, H Ennessy M. The relationship between parents and children's television viewing. *Pediatrics* 2013; 132(2): e364-e371.
34. Hsin A, Felfe CH. When does time matter? Maternal employment, children's time with parents and child development. *Demography* 2014; 51(5): 1867-1894.
35. Pennington L, Akor WA, Laws K, Goldbart J. Parent- mediated communication televisions for improving the communication skills of preschool children with non- progressive motor disorders. *Cochrane Database Syst Rev* 2018; 7(7): CD012507
36. Youngio LM, Vander Weele T. Role of first- feer maternal employment and parental involvement in behavioral and cognitive development. *Infant Ment Health* 2018; 39(4): 449-465.
37. Stinson MH, Gottschalk P. Is there an advantage to walking? The relationship between maternal employment and intergenerational mobility. *Research in labor Economics* 2016; 43: 335-405.
38. Nomaguchi K, Allen A. Mother-Child Relationship Quality from Preschool to Adolescence: Variation by Maternal Education. *Pers Relatsh*. 2023; 30(2):399-418.
39. Vukojevic M, Zavko A, Talic A, Tanovic M, et al. Parental socioeconomic status as a predictor of physical and mental health outcomes in children: literature review. *Acta Clin Croat* 2017; 56(4): 742-748.
40. Warren SR. Hidden Voices: parents' perspective on the barriers to and facilitators of inclusion on their preschool children with disabilities. *Interanion Perspective on Inclusion Education* 2017; 10: 151-174.
41. Knauser HA, Ozer EL, Dow WH, Farnld LCH. Parenting quality at two development periods in early childhood and their association with child development. *Early Childhood Research Quarterly* 2019; 47: 396-404.
42. Sethna V, Perry E, Domoney J, Iles J, et al. Father child interaction at 3 months and 24 months contributions to children's cognitive development at 24 months. *Infant Ment Health J* 2017; 38(3): 378-390.
43. Bann CM, Walkuder JL, Do B, Thorsten V, et al. Home based early intervention and influence of family resources on cognitive development. *American Academy of Pediatrics* 2016; 137(4): e 20153766.
44. Schady N. Parents education mothers vocabulary and cognitive development in early childhood longitudinal evidence from educator. *Am J Public Health* 2011; 101(12): 2299-2307.

45. Ceka A, Murati R. The rule of parents in the education of children. *Journal of Education and Practics* 2016; 7(5): 61-64.